OMREKENING VAN VREEMDE VALUTA'S TEN BEHOEVE VAN HET OPSTELLEN VAN DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

door Drs. J. van Helleman

Reeds in de jaren dertig werd in Nederlandse accountantskringen gediscussieerd over de vraag volgens welke methode in buitenlandse valuta uitgedrukte balansen van dochterondernemingen in guldens zouden moeten worden omgerekend[1]).

Aan dit probleem is in Nederland sindsdien niet meer zoveel aandacht geschonken, in tegenstelling tot de Verenigde Staten. Omdat zowel in de literatuur over als in de praktijk van de jaarverslaggeving de meningen over de te kiezen methode van omrekenen van vreemde valuta's ten behoeve van het opstellen van een geconsolideerde jaarrekening nogal verdeeld zijn, leek het ons nuttig de in de literatuur aanbevolen omrekeningmethoden te inventariseren.

Het doel van dit artikel is derhalve niet om een afgerond oordeel te geven, doch slechts om bouwstenen voor een verdere discussie aan te dragen.

Achtereenvolgens zullen de hierna genoemde methoden de revue passeren:

1 de „current-noncurrent method" (AICPA-methode);
2 de „monetary-nonmonetary method" (NAA-methode);
3 het „temporal principle" van Lorensen;
4 de „current-rate method" (= „closing-rate method").

Tenslotte zal aandacht worden geschonken aan een extra omrekeningsprobleem dat ontstaat bij „price-level accounting", nl. de vraag of de jaarrekening van de buitenlandse dochteronderneming eerst in de valuta van de moedermaatschappij moet worden omgerekend voordat met de waardedaling van het geld rekening wordt gehouden („first translate, then restate"), of dat de jaarrekening van deze dochter eerst vanwege de koopkrachtdaling van het geld moet worden gecorrigeerd („first restate, then translate").

1 De „current-noncurrent method" (AICPA-methode)

Posten op de balans van een buitenlandse dochteronderneming kan men in principe tegen 2 wisselkoersen omrekenen, nl. de koers op het moment van ontstaan van de post („historic rate") en de koers op het moment van opmaken van de geconsolideerde balans („closing rate", ook wel genoemd „current rate"). Verschil van mening bestaat er over de vraag welke posten tegen „historic rates" en welke posten tegen „closing rates" moeten worden omgerekend.[2])

Het standpunt dat het Amerikaanse Instituut van Accountants (AICPA)

[1]) Zie b.v. L. Polak, De Verslaglegging door Holding-companies en enkele opmerkingen omtrent de accountantscontrole bij deze lichamen, Prae-advies voor de Accountantsdag 1933.

[2]) Buiten beschouwing blijft dat er op één bepaald moment verschillende koersen naast elkaar kunnen bestaan, zoals laat- en biedkoers, officiële en koopkrachtpariteitenkoers etc.

vanaf 1931 tot 1965 heeft ingenomen, houdt in dat de posten op de balans van een buitenlandse dochteronderneming gesplitst moeten worden in langlopende en kortlopende posten. De eerste categorie, omvattende vaste activa, vorderingen en schulden op lange termijn, aandelenkapitaal en reserves, moet worden herleid tegen de koers op het moment van verwerving of ontstaan. De tweede categorie, omvattende voorraden, kortlopende vorderingen en schulden, liquide middelen, moet worden omgerekend tegen de koers op balansdatum. De methode wordt meestal aangeduid als de „current-noncurrent method of translation".[3])

De grondgedachte ervan is dat kortlopende posten direct doch langlopende posten slechts indirect beïnvloed worden door koersveranderingen, omdat kortlopende posten in tegenstelling tot langlopende posten geacht worden in één productieproces om te lopen. Deze gedachte leidde tot zinvolle uitkomsten in een periode van relatief stabiele wisselkoersen, omdat zij geacht konden worden om een evenwicht te schommelen.[4])

In 1965 is bovenvermeld standpunt van het AICPA enigszins geamendeerd door middel van APB-Opinion No. 6 waarin de mening wordt verkondigd, dat herleiding van langlopende vorderingen en schulden tegen op balanstijdstip geldende koersen in vele gevallen een geschikte omrekening is.[5])

Deze amendering vond plaats onder druk van de praktijk, waarin slechts een minderheid der ondernemingen de AICPA-methode toepaste. Ook de gewijzigde versie vond niet die mate van aanvaarding die voor een „generally accepted accounting principle" gewenst en vereist is.[6])

Hoe netelig de situatie daarna werd, wordt geïllustreerd door het feit dat er in december 1971 een ontwerp-Opinion werd gepubliceerd, die kort daarop weer werd ingetrokken; vervolgens verscheen in 1972 een Accounting Research Study van de hand van Leonard Lorensen[7]), terwijl de opvolger van de Accounting Principles Board, de Financial Accounting Standards Board (FASB) zijn eerste Statement wijdde aan de omrekening van vreemde valuta's, zonder echter voorkeur uit te spreken voor een bepaalde omrekeningsmethode.[8])

2 De „monetary-nonmonetary method" (NAA-methode)

In 1960 publiceerde de National Association of Accountants (NAA) een

---

[3]) Leonard Lorensen, Reporting Foreign Operations of U.S. Companies in U.S. dollars, Accounting Research Study No. 12, 1972. Deze methode is vrij uitvoerig beschreven en aanbevolen in Accounting Research Bulletin no. 43 Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins, New York 1953, pp. 111-116.

[4]) Christian Kirchner, Die Umrechnung ausländischer Bilanzen für internationale Konzernbilanzen, Zeitschrift für Betriebswirtschaft 1973 no. 11, p. 797.

[5]) APB-Opinion No. 6 Status of Accounting Research Bulletins, October 1965, paragraph 18. Omdat niet nader werd aangeduid om welke gevallen het gaat, betekende dit in feite een vrijbrief voor de „monetary-nonmonetary" methode.

[6]) Anthony C. D. Choi, Translation of Foreign Operations: A Survey, Management Accounting, April 1968.

[7]) Zie voetnoot 3.

[8]) Financial Accounting Standards Board, Disclosure of Foreign Currency Translation Information, 1973.

rapport waarin de balansposten van een buitenlandse dochteronderneming worden geclassificeerd in „financial items" („consisting of local currency and claims, to receive or to pay a fixed number of local currency units") en „physical assets" („such as inventories and fixed assets").[9])

„Financial items" worden tegen de op balansdatum geldende koers herleid, terwijl „physical assets" tegen de koers op het moment van verwerving worden omgerekend. Deze methode, bekend als de „monetary-nonmonetary method" is voornamelijk ontwikkeld door S. R. Hepworth in het begin van de jaren vijftig. De grondgedachte van de methode is dat monetaire posten direct en niet-monetaire posten slechts indirect door een koersverandering worden getroffen, omdat monetaire posten in tegenstelling tot niet-monetaire posten reeds in geld (i.c. vreemde valuta) zijn uitgedrukt. Zou men materiële goederen omrekenen tegen een koers op balansdatum, dan zou er bij devaluatie van de buitenlandse valuta een omrekeningsverlies ontstaan. Dat zou, volgens de aanhangers van deze methode, niet gerechtvaardigd zijn indien er zich in het buitenland tegelijkertijd een prijsstijging zou voordoen. De veronderstelling die aan deze methode ten grondslag ligt is dat koopkrachtdaling en wisselkoersdaling evenredig verlopen. Parker spreekt in dit verband van „rather heroic assumptions".[10]) De praktische situatie waartegen deze methode geprojecteerd werd, was een stabiele eigen valuta (dollar) en een zwakke buitenlandse valuta, die met onregelmatige tussenpozen devalueerde.[11]) Deze methode van het NAA heeft zeer veel aanhang gekregen. Op grond van een in 1968 gehouden onderzoek is het aannemelijk dat de meerderheid van de Amerikaanse ondernemingen de „monetary-nonmonetary method" hanteert.[6])

Het verschil met de gewijzigde AICPA methode zit vooral in de omrekening van voorraden, die volgens de AICPA methode (in principe) tegen „closing rate" en volgens de NAA methode tegen „historic rate" omgerekend moeten worden.[12])

3 Het „temporal principle" van Lorensen[13])

De verwarring in de praktijk deed in Amerikaanse accountantskringen de behoefte gevoelen de valutaproblematiek op principiële wijze te benaderen. Dit heeft geleid tot het verschijnen van Accounting Research Study no. 12, geschreven door Leonard Lorensen, waarvoor evenwel al een eerste opzet was gemaakt door de in 1967 overleden pionier van de „monetary-nonmonetary method" Samuel R. Hepworth. In zijn studie plaatst Lorensen de herleiding van vreemde valuta's in het kader van „financial accounting", dat

---

9) Research Report No. 36, Management Accounting Problems in Foreign Operations, NAA 1960.

10) R. H. Parker, Principles and Practice in Translating Foreign Currencies: An Essay in Comparative Accounting, Abacus 1969/70.

11) Zie Kirchner, op. cit., p. 798.

12) Ook volgens de AICPA-methode is het mogelijk in sommige gevallen voorraden tegen historische koersen om te rekenen, b.v. in geval van devaluatie van de buitenlandse valuta gepaard gaande met stijgende prijzen, zie ARB no. 43, par. 16.

13) Wellicht kan de term „temporal principle" het best vertaald worden door „het gelijktijdigheidsprincipe". Vanwege de ingeburgerde gewoonte buitenlandse vaktermen onvertaald te laten is in het vervolg de oorspronkelijke terminologie gevolgd.

is in zijn opvatting een „measurement process".[14])

Willen geconsolideerde jaarrekeningen van multinationale ondernemingen zinvolle informatie verstrekken, dan zullen zij in één en dezelfde rekeneenheid moeten zijn opgesteld. Bij het omrekenen van posten luidende in buitenlandse valuta dient alleen de meeteenheid te veranderen: het te meten object blijft onveranderd, aldus Lorensen.

Voor de omrekening van buitenlandse valuta's betekent dit, dat de in feite toegepaste primaire waarderingsregels van activa en passiva niet veranderd mogen worden ten gevolge van de herleidingsprocedure.[15])

Uitwerking van deze gedachte leidt tot het „temporal principle". Dit houdt in dat posten in vreemde valuta moeten worden omgerekend tegen de koers van het moment waarop de waardering van deze posten betrekking heeft.[16]) Zijn b.v. machines in 1970 aangeschaft en worden zij gewaardeerd tegen historische aanschafprijs, dan moeten zij worden omgerekend tegen de wisselkoers die gold op het moment van aanschaf (1970).

Voor liquide middelen, vorderingen en schulden van de buitenlandse dochteronderneming wordt op de algemene regel een uitzondering gemaakt. Deze in vreemde valuta luidende posten hebben, volgens Lorensen, namelijk de eigenschap dat zij beschikkingsmacht verlenen over eigen valuta van de moedermaatschappij. De grootte van de macht wordt bepaald door de wisselkoers op het moment van meten. Vreemd geld en in vreemde valuta luidende vorderingen en schulden moeten volgens Lorensen dan ook tegen de koers op balansdatum worden omgerekend. Hiermee rekening houdend luidt het „temporal principle" als volgt:

> Money and receivables and payables measured at the amounts promised should be translated at the foreign exchange rate in effect at the balance sheet date. Assets and liabilities measured at money prices should be translated at the foreign exchange rate in effect at the dates to which the money prices pertain.[17])

Bij de beoordeling van het „temporal principle" moet in eerste instantie in aanmerking worden genomen dat het uit een oogpunt van consolidatietechniek juist werkt, omdat de oorspronkelijk toegepaste waarderingsgrondslagen niet worden aangetast; voorts dat van eenzelfde veronderstelling als bij de NAA methode is uitgegaan, nl. dat vorderingen en schulden in buitenlandse valuta tot onmiddellijke beschikkingsmacht over eigen valuta leiden. Kirchner heeft erop gewezen, dat dit in strijd is met het going-concern-principle.[18])

---

14) Lorensen, op. cit., p. 10.

15) Lorensen, op. cit., p. 12: „Since translation is a measurement conversion process, it cannot change any of the accounting principles used in preparing the foreign money financial statements other than the unit of measure".

16) Lorensen, op. cit., p. 17: „A U.S. dollar price can be approximated for each foreign money price by multiplying the foreign money price by the foreign exchange rate in effect at the date to which the foreign money price pertains".

17) Lorensen, op. cit., p. 19.

18) Kirchner, op. cit., p. 805.

4 De „current-rate method" (= „closing-rate method")

De „current-rate method" houdt in dat alle balansposten luidende in vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op balansdatum. Deze methode is aanbevolen door de Engelse en Schotse accountantsorganisaties en in een „research-study" van de Canadese accountantsorganisatie.

a. De aanbeveling van de Engelse accountantsorganisatie

Naar aanleiding van de devaluatie van het pond sterling in 1967 heeft het bestuur van de Engelse accountantsorganisatie („The Council of the Institute of Chartered Accountants in England and Wales") aanbevelingen gedaan voor de verwerking van deze devaluatie in de geconsolideerde jaarrekening van Engelse moedermaatschappijen.[19]) Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen kleine koersfluctuaties en grote veranderingen in de valutakoersverhoudingen.

De devaluatie van 1967 wordt tot de laatste categorie gerekend. De voor deze situatie bedoelde aanbevelingen hebben voornamelijk betrekking op de wijze waarop de berekende koersverschillen in de jaarrekening verwerkt moeten worden en niet op de keuze van een omrekeningskoers. Te dezen aanzien wordt opgemerkt dat zowel de „closing rate" als de „historic rate" algemeen aanvaard en gebruikt worden. Onder „closing-rate method" wordt verstaan de omrekening van *alle* posten op de jaarrekening van de buitenlandse dochter tegen de koers op balansdatum. Bij de „historic-rate method" heeft het Institute wellicht de „current-noncurrent method" op het oog.[20]) Tegen de „monetary-nonmonetary" variant van de „historic rate"-methode worden echter geen bezwaren ingebracht en het is derhalve niet onwaarschijnlijk dat het Institute ook deze methode aanvaardbaar acht.[21]) De keuze van een bepaalde omrekeningsmethode acht het Institute afhankelijk van de omstandigheden.

Naar zijn mening is de „historic-rate method" vooral toepasbaar in een situatie van onstabiele vreemde valuta's en relatief stabiele eigen valuta. De „closing-rate method" vindt het Institute in tegenstelling tot de vorige methode vooral geëigend in situaties waarin de buitenlandse dochterondernemingen een eigen leven leiden en niet noodzakelijkerwijs afhankelijk zijn van hun moederonderneming op het gebied van financiering of voorraadvoorziening.[22])

b. De aanbeveling van de Schotse accountantsorganisatie

In een publikatie („research study") van de Schotse accountantsorganisatie

---

[19]) Accounting for Devaluation, the Accountant, February 17th, 1968.

[20]) Ibidem, p. 209. Illustratief is de waardering van langlopende schulden: „Long-term liabilities and share capital stated in overseas currency are converted at the rates ruling when they were incurred or issued, or at actual sterling costs". Zie ook R. H. Parker, op. cit., p. 415.

[21]) Een aanwijzing daarvoor is de aanbevolen herleiding van voorraden tegen de koers op moment van aanschaf. Ook omrekening tegen de koers op balansdatum wordt echter niet onacceptabel geacht: „Stocks are converted at the rates ruling at the time when they were acquired or produced, or at actual sterling cost if purchased out of sterling funds. This procedure is consistent with „historic rate" principles, but in practice, even when the „historic rate" method is used, it is often found expedient to convert stocks at the closing rate used for other current assets". Ibidem, p. 209.

[22]) Ibidem, p. 209.

(„The Institute of Chartered Accountants of Scotland") wordt de „closing-rate method" aanbevolen.[23])

Naast de eenvoud van deze wijze van herleiding wordt als voordeel genoemd, dat er niet vanuit wordt gegaan dat de eigen valuta de meest stabiele is.[24])

c. De bijdrage van R. MacDonald Parkinson

In 1972 verscheen een „research study" van de Canadese accountantsorganisatie („The Canadian Institute of Chartered Accountants") over de valutaproblematiek, van de hand van R. MacDonald Parkinson.[25])

In deze studie maakt Parkinson onderscheid tussen het geval dat bepaalde ondernemingen buitenlandse activiteiten bedrijven, zoals koop- en verkoophandelingen, het hebben van een buitenlands verkoopkantoor e.d. en de situatie waarin sprake is van buitenlandse dochterondernemingen die geheel zelfstandig en onafhankelijk van de moedermaatschappij opereren („carrying on business activities which are independent of the business activities of its Canadian parent").[26])

Voor de eerste situatie (buitenlandse activiteiten) beveelt Parkinson de „monetary-nonmonetary method" aan, omdat materiële activa, gewaardeerd tegen historische kostprijs, dan tegen de koers van aanschafmoment worden omgerekend.

Dat is naar zijn mening relevant omdat de kosten van materiële activa op het moment van aanschaf moeten worden vastgesteld. Deze verkrijgingskosten, uitgedrukt in eigen valuta, veranderen nl. niet meer door latere koersveranderingen.

Voor de tweede situatie (zelfstandige buitenlandse dochterondernemingen) beveelt Parkinson aan alle posten tegen „current rates" (= „closing rates") om te rekenen. De achterliggende gedachte hierbij is dat in de geconsolideerde jaarrekening van de multinationale onderneming een juiste voorstelling van het resultaat voorop moet staan.

Tevens dient ten behoeve van de informatie aan de aandeelhouders en andere geïnteresseerden het effect van koerswijzigingen op het resultaat in de periode van verandering tot uitdrukking te komen. Daarbij dient het koersresultaat niet vermengd te worden met het behaalde bedrijfsresultaat. Parkinson wijst er nl. op dat multinationale ondernemingen in principe twee soorten risico's lopen; in de eerste plaats een commercieel en in de tweede plaats een koersrisico. Beide elementen dienen derhalve in de verslaglegging afzonderlijk tot uitdrukking te worden gebracht.

Dat herleiding van voorraden tegen „current rates" volgens Parkinson tot zinvolle resultaten leidt, wordt geïllustreerd in tabel 1 en 2. Daarbij is ervan uitgegaan dat er aanvankelijk een koersverhouding van 1 vreemde valuta (vv) = 1 gulden (fl.) bestaat.

---

23) The Treatment in Company Accounts of Changes in the Exchange Rates of International Currencies, The Accountant's Magazine, September 1970.

24) Ibidem, p. 416.

25) R. MacDonald Parkinson, Translation of foreign currencies, CICA 1972.

26) Zie ook het hiervoor genoemde standpunt van het Engelse Instituut, dat uitgaat van een soortgelijk onderscheid.

Op 31 december vindt er een devaluatie van de vreemde valuta plaats, waardoor de koersverhouding 1 vv = 0,90 fl. wordt. Omrekening tegen deze huidige koers leidt tot een koersverlies van 300 gulden, terwijl omrekening van de voorraad tegen historische koers en van de vorderingen en schulden tegen huidige koers tot een koerswinst leidt van 900 gulden.

Tabel 1 (ontleend aan Parkinson, p. 79)

Balans 31/12/1973	*Vreemde valuta*	*Eigen valuta (gulden)*		
		voor devaluatie	*na devaluatie*	
			huidige koers	*historische koers*
Debiteuren	2000	2000	1800	1800
Voorraden	12000	12000	10800	12000
Totaal activa	14000	14000	12600	13800
Bank	5000	5000	4500	4500
Crediteuren	6000	6000	5400	5400
Totaal schulden	11000	11000	9900	9900
Eigen vermogen	3000	3000	2700	3900
Koerswinst(verlies)			(300)	900

In tabel 2 wordt getoond wat het effect van de beide omrekeningsmethoden op de gerapporteerde omzet en winst in guldens is. In vreemde valuta is er een winst gemaakt van 1500. Indien er op 31 december geen devaluatie zou hebben plaatsgevonden zou er een winst in guldens zijn gemaakt van eveneens 1500. Nu er een devaluatie van 10% is opgetreden is het logisch dat er een winst in guldens van 1350 wordt gerapporteerd, hetgeen door omrekening tegen de „current rate" wordt bewerkstelligd. Uit een oogpunt van informatie aan de aandeelhouder werkt omrekening tegen „historic rate" verwarringwekkend, aldus Parkinson; eerst wordt er ondanks de devaluatie een koerswinst getoond van 900 gulden, terwijl er vervolgens slechts een bedrijfswinst van 150 gulden wordt berekend.[27]) Daarentegen wordt er bij herleiding van de voorraad tegen „current rate" eerst een koersverlies gecalculeerd, waardoor de kostprijs van de omzet niet meer beïnvloed wordt door koersresultaten op voorraden. Op deze wijze worden, aldus Parkinson, koersresultaten en bedrijfsresultaten op zinvolle wijze gescheiden.[28])

[27]) R. MacDonald Parkinson, op. cit., p. 80.
[28]) Ibidem, p. 83.

Tabel 2 (ontleend aan Parkinson, p. 80)

Resultatenrekening januari 1974	*Vreemde valuta*	*Eigen valuta (gulden)*	
		huidige koers	*historische koers*
Verkopen	16000	14400	14400
Kostprijs verkopen	12000	10800	12000
Bruto winst	4000	3600	2400
Periode kosten	1000	900	900
Winst vóór belasting	3000	2700	1500
Belasting	1500	1350	1350
	1500	1350	150
Koerswinst(verlies) van 31 dec. 1973		(300)	900
Gecombineerd resultaat	1500	1050	1050

Met betrekking tot de vaste activa geldt een analoge redenering als voor voorraden. Het enige punt van verschil is eigenlijk de lengte van de betrokken periode, aldus Parkinson.[29]) Omrekening van vaste activa tegen „historic rates" houdt evenals bij voorraden een verwarringwekkende resultatenberekening in, omdat de resultaten in een bepaald jaar dan sterk beïnvloed kunnen zijn door koersveranderingen in een reeds lang voorbije periode.[30]) Evenals voorraden moeten vaste activa derhalve tegen „current rate" worden omgerekend.

5 Enkele kritische opmerkingen over de genoemde omrekeningsmethoden

Bij de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening dienen - uiteraard - de fundamentele uitgangspunten en grondslagen die bij de opstelling van jaarrekeningen in het algemeen gelden, in acht te worden genomen.[31])

Getoetst aan deze fundamentele uitgangspunten snijden een aantal argumenten die aangevoerd zijn bij de „current-noncurrent" en de „monetary-nonmonetary"-methode geen hout. Betoogd wordt namelijk dat kortlopende c.q. monetaire posten tegen „closing rates" moeten worden omgerekend, omdat zij onmiddellijk door koersveranderingen worden beïnvloed. Deze beïnvloeding treedt echter pas op indien er daadwerkelijk vreemde valuta's in eigen valuta worden omgezet. De in feite getransfereerde bedragen behoeven

[29]) Ibidem, p. 83.

[30]) Bij rapportage van cash flows doet dit bezwaar zich minder gelden, omdat afschrijvingsbestanddelen daarin immers ontbreken. Ibidem, p. 87.

[31]) Zie Exposure Draft I dd. 6 maart 1974 van de International Accounting Standards Committee (IASC). Hierin worden als fundamentele uitgangspunten genoemd: 1. continuïteit, 2. bestendigheid en 3. toerekening van baten en lasten aan een periode.

echter geenszins samen te vallen met de kortlopende of monetaire posten op de balans van de buitenlandse dochteronderneming. Bovendien mag worden aangenomen dat zij voor de bedrijfsuitoefening een onmisbaar karakter hebben en slechts bij liquidatie in principe volledig kunnen worden overgemaakt. Het gehanteerde argument is dus in strijd met het fundamentele uitgangspunt van continuïteit.[32])

De voorstanders van de „monetary-nonmonetary"-methode stellen dat materiële (= „nonmonetary") activa, in tegenstelling tot monetaire posten, in prijs zullen veranderen en wel zodanig dat de prijsverandering (lees: stijging) ongeveer gecompenseerd zal worden door de wisselkoersverandering (lees: daling). Uit deze stelling trekken zij de conclusie dat goederen en duurzame produktiemiddelen tegen „historic rates" en monetaire posten tegen „current rates" moeten worden omgerekend.

In een recent onderzoek wordt aannemelijk gemaakt dat er op lange termijn inderdaad een grote mate van samenhang bestaat tussen veranderingen in het prijsniveau en wisselkoersveranderingen, doch dat de wisselkoersen zich pas na verloop van tijd aan veranderingen in het prijsniveau aanpassen.[33]) Prijsverandering en wisselkoersaanpassing verlopen derhalve niet synchroon, zodat de tegengestelde effecten elkaar niet in één en dezelfde verslagperiode behoeven te compenseren.[34])

Bovengenoemde stelling is dus wel enigszins wankel. Bovendien vloeit de conclusie dat materiële activa tegen „historic rates" moeten worden omgerekend niet logisch uit deze stelling voort. Het is immers niet goed in te zien hoe de keuze voor een historische waarderingsgrondslag (aanschafprijs, omgerekend tegen „historic rates") gerechtvaardigd kan worden door een beroep te doen op - stijging van - actuele prijzen.

Om deze redenen zijn de „current-noncurrent" en de „monetary-nonmonetary"-methode niet zonder meer geschikt voor het omrekenen van de jaarrekening van buitenlandse dochterondernemingen.

Kirchner noemt als bezwaar tegen de „current-rate method" dat de homogeniteit van de te consolideren posten doorbroken wordt, omdat activa die gewaardeerd zijn tegen historische kosten worden omgerekend tegen koersen op balansdatum.

Voor het „temporal principle" geldt dit bezwaar niet.

Zijns inziens is de kracht van het „temporal principle" dat waardering van posten tegen de prijs op een bepaald tijdstip impliceert dat deze posten worden omgerekend tegen de wisselkoers van hetzelfde tijdstip, waardoor de

---

32) Zie Kirchner, op. cit., p. 803.

33) R. J. Gayton, Foreign accounts translation, a valuation problem, The Journal of Accountancy, June 1973, p. 69.
In Nederland is vnl. in verband met de desbetreffende waarderingswijze van Philips aandacht besteed aan de verhouding van de prijsniveaux (koopkrachtkoers) en de officiële wisselkoers. Zie G. L. Groeneveld, De valuta-problematiek in de geconsolideerde jaarrekening, MAB 1961.
Referentie aan koopkrachtkoersen vindt men ook bij D. G. van Til, Principles and problems in consolidation. MAB 1973, p. 318.

34) Zie Kirchner, op. cit., p. 803.
Zie ook C. Zwagerman, Verwerking in de jaarrekening van verandering in de koersverhouding tussen valuta's, MAB nov./dec. 1970, p. 439. Hij wijst erop dat na een devaluatie niet zelden een prijsbeheersing volgt.

homogeniteit der te consolideren posten niet wordt doorbroken.[35])

Naar onze mening lijkt het „temporal principle" uit een oogpunt van consolidatietechniek inderdaad aantrekkelijk. De vraag blijft echter of bij de keuze van een omrekeningsmethode niet de presentatie van het geconsolideerde resultaat of vermogen, of beide, voorop zou moeten staan, zodat het doel dat men met de jaarrekening beoogt te bereiken tevens selectiecriterium voor de omrekeningsmethode is.

Parkinson beantwoordt deze vraag in positieve zin, omdat een juiste voorstelling van het resultaat (d.i. zijn uitgangspunt voor de jaarrekening) van doorslaggevende betekenis is voor zijn keuze voor de „current-rate"-methode.

6 Handhaving van de koopkracht van het eigen vermogen

Tot dusverre hebben wij geabstraheerd van het bestaan van instandhoudingspostulaten. Voor zover nodig kan men stellen dat wij impliciet van handhaving van het nominale vermogen zijn uitgegaan. Gezien de aandacht die de substantialistische gedachte, m.n. de handhaving van de koopkracht van het eigen vermogen, thans in de buitenlandse en binnenlandse vakliteratuur krijgt, zullen wij nagaan in hoeverre de omrekening van buitenlandse valuta's hierdoor wordt beïnvloed. Daarbij zullen wij ons beperken tot de zgn. „price-level accounting", en tot het etaleren van de problematiek. Het geven van een afgerond oordeel beogen wij niet.

Zoals bekend, heeft men in een internationale onderneming met buitenlandse dochterondernemingen met diverse valuta's te maken, waarvan de koersverhoudingen zullen fluctueren. De verhoudingen tussen de prijsniveaux van de desbetreffende landen zullen ook schommelen, zonder dat zulks in dezelfde mate als de veranderingen in de koersverhoudingen behoeft te geschieden.

Wanneer een internationale onderneming van het instandhoudingspostulaat „handhaving van de koopkracht van het eigen vermogen" uitgaat, zal derhalve nader moeten worden vastgesteld om de koopkracht van welk land het gaat. Voor de hand liggend is het om dan de koopkracht van het land van de moedermaatschappij te nemen, omdat aangenomen mag worden dat de aandeelhouders aandelen in de moedermaatschappij hebben en hoofdzakelijk in dit land woonachtig zijn, zodat de koopkrachthandhaving van hun belegging in relevante prijzen gemeten wordt.[36])

In de landen waarin de dochtermaatschappijen gevestigd zijn zal zich normaliter ook een verandering van het prijsniveau voordoen. Hieraan kan de vraag verbonden worden of met deze koopkrachtontwikkeling al dan niet in de jaarrekening rekening moet worden gehouden. In Amerika zijn de meningen op dit punt erg verdeeld. Het AICPA beval in 1969 aan om de

---

35) Ibidem, p. 802.

36) Buiten beschouwing blijft een bespreking van de merites van onderhavig instandhoudingspostulaat; de vraagstelling luidt slechts welke omrekeningsmethode gekozen moet worden indien een onderneming uitgaat van koopkrachthandhaving van het eigen vermogen.

jaarrekeningen van buitenlandse dochters op de gebruikelijke wijze op te stellen en ze eerst in dollars om te rekenen voordat rekening wordt gehouden met koopkrachtdaling van het geld.[37]) Deze methode („first translate, then restate") is voornamelijk op methodologische gronden verdedigd; op dezelfde gronden is de andere aanbevolen methode („first restate, then translate") verworpen, hoofdzakelijk omdat ongelijksoortige grootheden bij elkaar worden opgeteld.[38]) Dit wordt veroorzaakt doordat de jaarrekeningen van de dochterondernemingen met een andere koopkrachtindex gecorrigeerd worden, dan de jaarrekening van de moedermaatschappij.

Naar onze mening hebben beide methoden iets onbevredigends. Indien men bij een internationale onderneming geïnformeerd wil worden over het effect van de koopkrachtverandering van het geld, zal men namelijk zowel rekening moeten houden met de koopkrachtontwikkeling in het binnenland als in het buitenland. Omdat koopkrachtverandering in het buitenland en wisselkoersverandering elkaar niet behoeven te compenseren, moet derhalve met drie effecten rekening worden gehouden:

1 koopkrachtresultaat in het buitenland
2 koersresultaat
3 koopkrachtresultaat in het moederland.

Deze elementen komen tot uitdrukking in de „restate-translate-restate"-methode, voorgesteld door Shwayder[39]). Deze methode houdt de volgende stappen in:

1 correctie van de materiële activa van de buitenlandse dochter met behulp van een algemeen prijsindexcijfer van het desbetreffende (buiten)land;
2 omrekening van de posten van de jaarrekening van de buitenlandse dochter tegen koersen op balansdatum, behalve het eigen vermogen, dat tegen historische koersen wordt omgerekend;
3 correctie van de jaarrekening van de moedermaatschappij met behulp van een algemeen prijsindexcijfer, waarbij de deelneming in de buitenlandse dochteronderneming als een monetaire post wordt beschouwd.

Een voorbeeld moge het voorgaande verduidelijken.[40])

Stel dat een moedermaatschappij op 1 januari 1973 een dochtermaatschappij in het buitenland opricht.

Het algemeen prijsindexcijfer in het buitenland is verdubbeld in 1973.

De wisselkoers, welke gedurende 1973 steeds 1 eigen valuta (EV) = 2 vreemde valuta (VV) is geweest, verandert op 31 december 1973 in 1 EV = 4 VV.

Uit tabel 3 blijkt, dat op 1 januari 1973 in de deelneming een bedrag van 80 EV is geïnvesteerd; voorts dat er in 1973 een koopkrachtwinst is behaald van 100 EV en een koersverlies van 90 EV.

---

37) Accounting Principles Board, Statement No. 3, Financial Statements, Restated for General Price-Level Changes, 1969.

38) Paul Rosenfield, General Price-Level Accounting and Foreign Operations, The Journal of Accountancy, February 1971.

39) Keith R. Shwayder, Accounting for Exchange Rate Fluctuations, The Accounting Review, October 1972.

40) Dit cijfervoorbeeld is opgesteld met behulp van door Shwayder aangedragen bouwstenen.

In het eigen land is de algemene prijsindex met 50% gestegen. Uit dezen hoofde is er een binnenlands koopkrachtverlies van 50% van 80 EV = 40 EV.

Per saldo is er dan een verlies van 30 EV, bestaande uit een koopkrachtwinst van 100 EV, een koersverlies van 90 EV en een koopkrachtverlies van 40 EV, terwijl het gehandhaafde vermogen 120 EV bedraagt.

Tabel 3 Berekening van koopkrachtcorrectie en koersresultaat volgens methode Shwayder

1 *Buitenlandse dochter-onderneming*	*2* *Balans 1/1/73 in VV*	*3* *Koop-kracht correctie factor*	*4* *Balans 31/12/73*	*5* *Wissel-koers*	*6* *Balans 31/12/73 in EV*	*7*
Activa						
Duurzame produktie-middelen	120	200	240	1/4	60	
Voorraden	80	200	160	1/4	40	
Debiteuren	80	100	80	1/4	20	
Kas	120	100	120	1/4	30	
Totaal activa	400		600		150	
Passiva						31/12/1974 Intrinsieke waarde
Aandelen-kapitaal	160	100	160	1/2	80	80
Lening	200	100	200	1/4	50	
Crediteuren	40	100	40	1/4	10	
Koopkracht-winst(verlies)			200	1/2	100	100
Koerswinst (verlies)					(90)	(90)
Totaal passiva	400		600		150	90 EV

Opmerkingen bij tabel 3

1 Aan het cijfervoorbeeld liggen een aantal - voor zichzelf sprekende - vereenvoudigende veronderstellingen ten grondslag, zoals de afwezigheid van transacties, het achterwege blijven van consolidatie e.d., teneinde het beoogde effect duidelijker te laten uitkomen.

2 Het eigen vermogen van de dochteronderneming is niet gecorrigeerd voor veranderingen in de koopkracht van het geld om te stipuleren dat de instandhoudingsdoelstelling luidt „handhaving van de koopkracht van het vermogen van de moedermaatschappij".

3 Shwayder gaat uit van de „current-rate"-methode, welke hij vergelijkt met de AICPA-methode („current-noncurrent") en de methode van Hepworth („monetary-nonmonetary").[41])
4 Blijkens het cijfervoorbeeld wordt inderdaad de koopkracht van het eigen vermogen gehandhaafd, terwijl koopkrachtcorrectie en koerscorrectie afzonderlijk worden getoond. Het nadeel van deze methode komt eerst tot uitdrukking indien tot consolidatie wordt overgegaan. Dan immers moeten de met een buitenlandse koopkrachtindex gecorrigeerde materiële activa worden opgeteld bij de met een binnenlandse koopkrachtindex gecorrigeerde materiële activa. Hierdoor worden ongelijksoortige grootheden samengevoegd. Een oplossing voor dit dilemma kan worden verkregen door de materiële activa te waarderen tegen actuele waarden, c.q. te corrigeren met een specifiek in plaats van met een algemeen prijsindexcijfer. In tabel 3 behoeft dan alleen maar de in kolom 3 vermelde correctiefactor veranderd te worden. Deze is dan niet langer op algemene, doch op specifieke prijsveranderingen gebaseerd. De voorgestelde werkwijze vertoont grote verwantschap met het zgn. stelsel O. Bakker, dat recentelijk ook door Graafstal is geadopteerd als een aantrekkelijke vervanging van „price-level accounting".[42])

Conclusie

In de voorgaande paragrafen zijn vier methoden om jaarrekeningen van buitenlandse dochterondernemingen in eigen valuta om te rekenen, besproken.

Achtereenvolgens kwamen aan de orde:

1 de „current-noncurrent method" (AICPA-methode), gebaseerd op een splitsing der balansposten in kortlopende en langlopende; kortlopende posten worden omgerekend tegen de koers op balansdatum en langlopende tegen de koers op het moment van ontstaan;
2 de „monetary-nonmonetary method" (NAA-methode), gebaseerd op een splitsing der balansposten in monetaire en niet-monetaire; monetaire posten worden omgerekend tegen de koers op balansdatum en niet-monetaire tegen de koers op het moment van ontstaan;
3 het „temporal principle" van Lorensen, hetgeen inhoudt dat posten in vreemde valuta moeten worden omgerekend tegen de wisselkoers van het moment waarop de waardering van deze posten betrekking heeft;
4 de „current-rate method" (= „closing-rate method"), die inhoudt dat alle balansposten luidende in vreemde valuta moeten worden omgerekend tegen de wisselkoers op balansdatum.

Bij het maken van een keuze uit deze methoden is van belang of de uitgangspunten wel juist zijn (waarover bij methode 1 en 2 twijfel bestaat) en of de gekozen methode past in de doelstelling die men met de jaarrekening beoogt te bereiken (b.v. getrouwe weergave van het jaarresultaat). Gezien de doel-

[41]) Keith R. Shwayder, op. cit., p. 752.
[42]) F. Graafstal, Fluctuaties in de koopkracht van het geld en de jaarrekening, M.A.B. november/december 1970.

stelling van dit artikel (inventariseren van in de literatuur aanbevolen omrekeningsmethoden) is een keuze achterwege gelaten.

Voorts is aan de hand van een voorstel van Shwayder aandacht geschonken aan een extra omrekeningsprobleem dat ontstaat bij toepassing van „price-level accounting", nl. of de jaarrekening van de buitenlandse dochter al dan niet gecorrigeerd moet worden voor de waardedaling van het geld. Shwayder brengt deze correctie wel aan, maar corrigeert tevens de balans van de moedermaatschappij met de voor haar relevante index, waarbij de deelneming als een monetaire post behandeld wordt.

Tenslotte zij opgemerkt dat in het voorgaande slechts een enkel facet van de valutaproblematiek verbonden aan buitenlandse dochterondernemingen, is belicht. De vraag hoe ontstane koersverschillen verwerkt moeten worden is niet behandeld. Evenmin is aandacht geschonken aan de specifieke problemen van de omrekening van de resultatenrekening, terwijl mogelijke beïnvloeding van financieringsverhoudingen geheel buiten beschouwing is gebleven. Indien het wel behandelde echter bouwstenen kan aandragen voor een verantwoorde keuze van een omrekeningsmethode, heeft het aan ons doel beantwoord.